IV 6

humanitas

JUNI 1963
18DE JAARGANG NO. 3

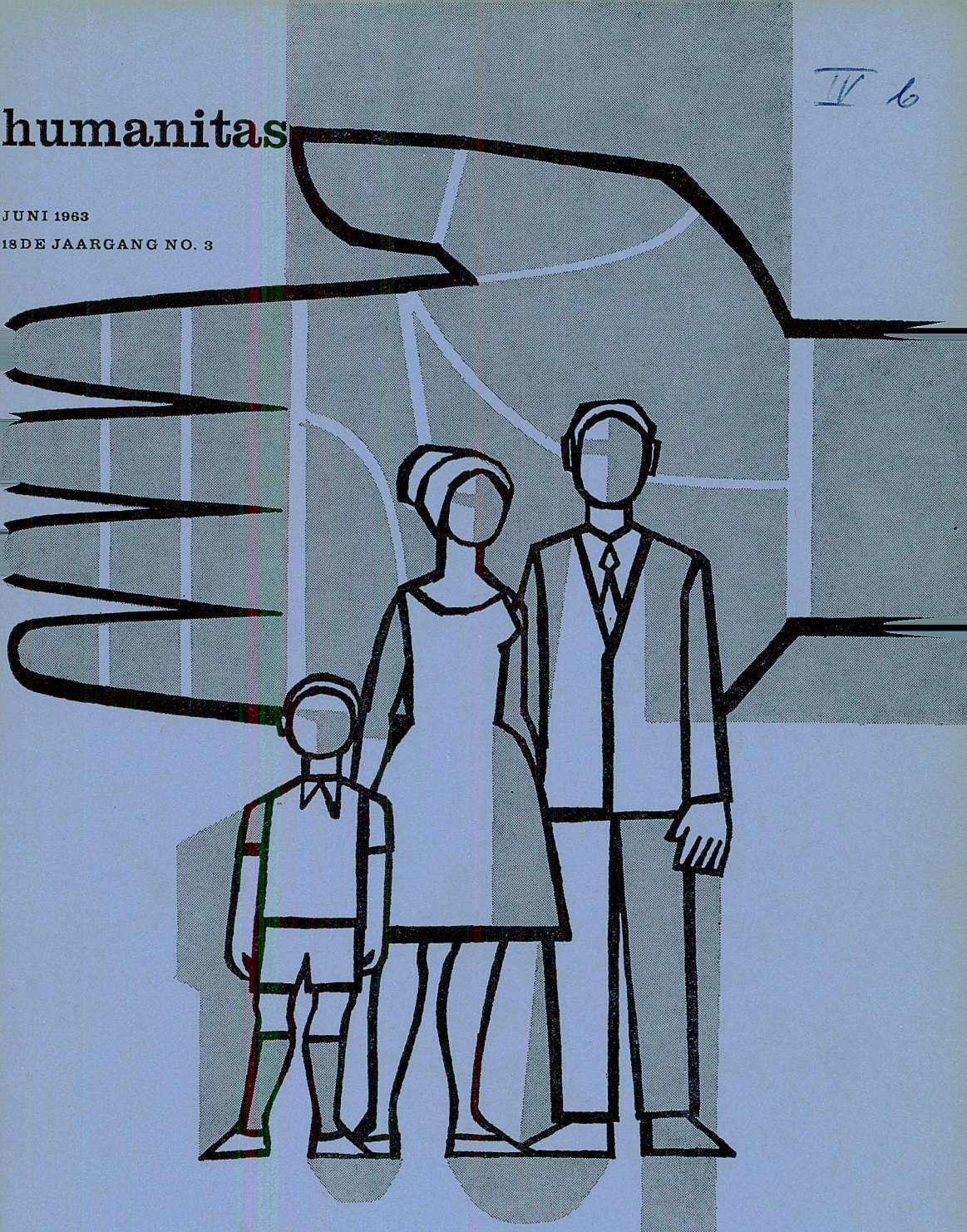

KADERORGAAN VAN DE NEDERLANDSE
VERENIGING VOOR
MAATSCHAPPELIJK WERK 'HUMANITAS'

CENTRAAL BUREAU 'HUMANITAS'
J.W. BROUWERSSTRAAT 16 - AMSTERDAM

REDACTIE:

MEJ. M. DIJKSTRA, *hoofdredactrice*
Drs. P. Albarda: *red. Algemeen maatschappelijk werk*
P. E. Hutte: *red. Reclassering*
Mevr. Ch. Ottow-Loen: *red. Gerepatrieerdenzorg*
J. Maasdam: *red. Bejaardenzorg*
H. van Schaaik: *redactiesecretariaat*
J. Terlouw: *red. Gezinsverzorging*
W. Post: *red. Jeugdzaken*
Mej. drs. R. A. E. Zijlman: *red. Maatschappelijk Opbouwwerk*

DAGELIJKS BESTUUR:

Mr. dr. J. in 't Veld, voorzitter
Prof. mr. A. D. Belinfante, vice-voorzitter
Mej. M. Dijkstra, secretaris
Mr. H. J. Timman, penningmeester
C. M. Swiebel
J. Landman
G. Rietveld
ereleden P. C. Faber en F. H. W. Vliegen

CENTRAAL BUREAU:

J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam
Telefoon: 020 - 721044
Mej. M. Dijkstra, directrice

INHOUDSOPGAVE

blz. 53 J. Terlouw: Telefonische hulpdiensten
blz. 56 Mw. Ch. Ottow-Loen: Thuislozenzorg
blz. 59 J. Maasdam: Verzorgende beroepen (II)
blz. 60 Mw. S. S. Strik–Djoewito: De gerepatrieerden en aanpassing van twee kanten
blz. 62 Seksuele criminaliteit, boekbespreking door P. E. Hutte
blz. 68 Verslag conferentie Gezinsverzorging op 30/3 '63

HELPEN OP EEN AFSTAND

telefonische hulpdiensten

Als weggebruiker weten we, hoewel we ons dit – gelukkig – niet steeds bewust zijn, dat we een aantal risico's lopen. Om de gevolgen van deze risico's zoveel mogelijk te beperken, is er onze trouwe wegenwacht.
We weten, op die wegenwacht kunnen we bij pech vertrouwen; om ons goed duidelijk te maken, dat dit vertrouwen gerechtvaardigd is, steekt hij vriendelijk, bemoedigend, zijn hand op naar diegenen, die zijn hulp (nog) niet nodig hebben.
Op een gele motor – goed zichtbaar – gaat die wegenwacht door het razende wereldje van de automobilist en motorrijder. In de behoefte de automobilist-met-pech steeds sneller te kunnen opsporen heeft men gele vlaggen ontworpen, die bij pech uit de auto worden gehangen. Hierdoor opmerkzaam gemaakt waarschuwen passerende auto's de wegenwacht. Een nog verder gaande mogelijkheid van direct contact vormen de telefoons, die men hier en daar langs de wegen plaatste.

maatschappelijk werk . . . wegenwacht?

Vergelijken we het maatschappelijk werk met die wegenwacht, dan zullen we het met elkaar eens zijn, dat het maatschappelijk werk wat het leggen van contact betreft met groter moeilijkheden te kampen heeft. Hierbij behoeven we nog niet eens te denken aan het feit, dat de wegenwacht bij haar hulpverlening 'gebaande wegen' volgt, terwijl het maatschappelijk werk zich vaak genoodzaakt ziet juist 'ongebaande wegen' te betreden.

De maatschappelijk werkster kan moeilijk met een 'gele jas' aan (gelukkig is zelfs de befaamde leren jas verdwenen) haar taak verrichten, terwijl de mens-in-nood meestal niet zo duidelijk te herkennen is als die automobilist met gele vlag.
Een groot verschil is ook, dat de automobilist-in-nood graag geholpen wil worden, terwijl de mens met geestelijke of maatschappelijke nood – voorzover hij de eigen nood onderkent – niet graag 'te koop' loopt met die nood en derhalve niet zo gemakkelijk hulp wil vragen.

Daarbij komt nog, dat het maatschappelijk werk er steeds meer van overtuigd geraakt is, dat als men de mens wèrkelijk wil helpen, die mens zèlf daartoe het initiatief zal moeten nemen, althans volledig akkoord zal moeten gaan met de aangeboden hulp. Een zekere passiviteit vanuit het maatschappelijk werk, voortkomend uit respect voor de mens, is hiervan het gevolg.

*) Zie ook het artikel in 'Van Mens tot Mens' van maart 1961.

maatschappelijk werk . . . te onpersoonlijk?
Een derde moeilijkheid in het leggen van contact met de mens-in-nood moet niet bij deze mens, doch bij het maatschappelijk werk zelf worden gezocht. De onpersoonlijke kleur, die – bewust – wordt gegeven aan de 'relatie' met de 'cliënt' heeft het 'drempeltje' voor de hulpzoekende veelal nog wat hoger gemaakt.
Steedsmeer pogingen worden gedaan om de hier bedoelde 'drempelvrees' weg te nemen. Vandaar de voorkeur voor de wijk-maatschappelijk werkster tegenwoordig. Door het grote aantal (al dan niet gespecialiseerde) hulpverlenende instanties is een vierde moeilijkheid ontstaan: voor de mens wordt alles zo gecompliceerd, dat hij de weg niet meer weet te vinden.

de telefoon . . . uniek?
Het ligt voor de hand, dat bij de moeilijkheden in het leggen van contact, de telefoon mede een rol ging spelen.
De telefoon neemt bij het oplossen van bepaalde moeilijkheden een unieke plaats in (waarmee echter van de *kwaliteit* van het contact nog niets gezegd is).
We zagen o.a.: de mens-in-nood meldt zich moeilijk. Via de telefoon kan iemand 'zelf buiten schot blijvend' toch hulp vragen.

moeilijkheden in het contact
Laten we, voor we nagaan welke functie de telefoon kan vervullen, de gesignaleerde moeilijkheden tot het ontstaan van contact tussen degene, die hulp nodig heeft en de instelling voor maatschappelijk werk nog eens puntsgewijs onder elkaar zetten:
1) de mens in geestelijke of maatschappelijke nood heeft een zekere schroom te overwinnen, omdat hij zijn moeilijkheden niet graag kenbaar maakt;
2) vanuit het maatschappelijk werk zal men – gedragen door respect voor de medemens – een zekere afwachtende houding aannemen. Niet eerder zal men tot 'actie' komen, dan nadat de hulpzoekende hiertoe de wens te kennen gegeven heeft (natuurlijk zal – als men op enigerlei wijze kennis neemt van bepaalde moeilijkheden – een zekere stimulering niet achterwege blijven);
3) het geïnstitutionaliseerd zijn van het maatschappelijk werk: het beroep van maatschappelijk werker, het bureau waarin de spreekuren plaatsvinden, brengen veelal een wat onpersoonlijke sfeer mee; gevolg, een zekere 'drempelvrees' bij de 'cliënt';
4) de veelheid van –al dan niet 'verzuilde' en gespecialiseerde – instellingen maken het de hulpzoekende niet eenvoudig de weg te vinden naar de hulpverlener.

de telefoon . . . welke mogelijkheden?
Als we nu nagaan, welke mogelijkheden de telefoon bij dit alles biedt, dan wordt het duidelijk, dat het telefonische contact specifieke eigenschappen heeft. Immers:
– de telefoon biedt de mogelijkheid tot een *anoniem*, ongezien contact, waardoor het eenvoudiger zal zijn de schroom tot het leggen van dit contact te overwinnen. Er blijft een zekere afstand;
– de telefoon biedt de mogelijkheid tot *onmiddellijk* contact; de tijd die verloopt tussen het moment waarop men besluit een oplossing voor de moeilijkheden te zoeken en het tijdstip waarop men dit contact tot stand kan brengen, geeft weinig gelegenheid op dit besluit terug te komen;
– de telefoon is een contactmogelijkheid *zonder veel 'verplichtingen';* op ieder – door de hulpzoekende zèlf te bepalen – moment kan de relatie worden verbroken, zonder dat hij daarbij 'z'n gezicht behoeft te verliezen';
– het telefonische contact wekt de indruk *'er is ernst met de zaak;* ik kon niet langer wachten', een indruk die veelal ook bij degene van wie de hulp verwacht wordt, zal ontstaan;
– voor het vragen van inlichtingen is de telefoon *eenvoudiger* dan een brief of persoonlijk bezoek;

— misschien ook, doch dit is een gevolgtrekking waarmee we voorzichtig moeten zijn, geeft de telefoon een grotere mogelijkheid tot *vrije uiting van gedachten en emoties.*

een grote beperking

Bij dit alles blijft echter de grote beperking: een telefonisch contact is slechts een stem-contact en andere mogelijkheden dan de stem om die mens te leren kennen en hèm de mogelijkheid te geven mij te leren kennen, zijn er niet. Natuurlijk zal o.a. de inhoud van het gesprokene, de al dan niet aanwezige spanning, die in de stem doorklinkt, houvast kunnen bieden, doch de beperking blijft. Een wèrkelijke relatie van mens-tot-mens is vanuit dit telefonisch contact niet, of moeilijk op te bouwen.

de telefonische hulpdiensten

Met wat hierboven gezegd werd, is tevens de grote beperking aangegeven, die een telef.-hulpdienst (t.h.d.) — en dus ook de werker aan de telefoon — zal ondervinden. In de telefonische hulpdiensten kunnen wij dan ook moeilijk méér zien, dan een *eerste* hulp, een eerste 'opvang'. (De meeste diensten willen ook zeker niet méér zijn).

belangrijke taken

Ook dan blijven echter zeer belangrijke taken over:

— de t.h.d. is een *centraal meldings-/informatieadres;*

Om dit waar te maken zal het telefoonnummer van de t.h.d. voldoende bekendheid moeten hebben. (Hier en daar verschijnen de nummers reeds voor op de telefoongids);

— het geven van *eenvoudige informatie* en het *aanhoren van mensen* die aan niets anders behoefte hebben, dan zich uit te spreken tegenover iemand die luistert ('klankbord' zijn).

In beide gevallen leveren de typische mogelijkheden van de telefoon voordelen op. De moeilijkheden liggen echter daar, waar een waarlijk persoonlijk gesprek nodig is om werkelijke hulp mogelijk te maken.

In dit geval zal men vanuit de t.h.d. — als men — terecht — zelf geen hulpverleningsorgaan wil zijn — de hulpzoekende moeten 'verwijzen'.

Doch op grond waarvan en waarheen? Zal men met een verwijzing niet reeds bepaalde verwachtingen wekken?

Hoe weet men of de hulpzoekende deze 'verwijzing' werkelijk aanvaardt?

Deze vraagtekens zullen de werker aan de telefoon tot de nodige voorzichtigheid (moeten) aanzetten.

Aangenomen, dat de werker inderdaad overtuigd is van het nut van deze 'verwijzing' en dat de hulpzoekende ermee akkoord gaat, dan toch zal aan de cliënt duidelijk gemaakt moeten worden, dat deze 'verwijzing' een stap is in de richting van hulpverlening en daarvoor nog geen uitgangspunt vormt.

Een verwijzing naar personen en niet naar 'vage' instellingen lijkt dan de beste oplossing.

Dit betekent echter tevens, dat de werker van de t.h.d. de personen naar wie hij verwijst, moet kennen en moet weten welke hulpmogelijkheden de instelling, waarin die personen werken, bieden.

Anderzijds zullen de instellingen, van waaruit hulp geboden kan worden, tot het geven van deze hulp — op soms abnormale tijden — volledig bereid moeten zijn.

Bij hetgeen wij hierboven schreven, zal het duidelijk geworden zijn, dat wij ons bij de organisatie van een t.h.d. een zo breed mogelijke opzet voorstellen; zowel met betrekking tot de verschillende werkgebieden als met betrekking tot de verschillende levensovertuigingen. Als er iets is, dat gezamenlijk kan gebeuren, dan is het wel het organiseren van een centrale 'opvangpost', zoals de t.h.d. wil (zal moeten) zijn.

J. TERLOUW.

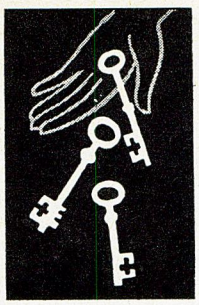

THUISLOZENZORG

In het najaar van 1961 publiceerde Humanitas het rapport 'Onderdak' en ook in 1962 (december) en 1963 (april) is de zorg voor de thuislozen in ons kaderorgaan behandeld.
In al deze publikaties waren deskundigen aan het woord. Maar alle menselijke hulpverlening vertoont, naast het vaktechnische aspect, het speciale terrein van de maatschappelijk werker, ook kanten die met gevoelens van solidariteit benaderd moeten worden of kunnen worden. Op een rendabele harmonie en wisselwerking tussen deze beide benaderingswijzen berust voor een groot deel onze vereniging. De redactie presenteert U daarom met veel genoegen in het hier volgende artikeltje zomaar een impressie van een leek uit onze kring, opgedaan tijdens enkele bezoeken aan plaatsen waar getracht wordt hulp te bieden aan thuislozen.

Er zijn tehuizen in ruime open tuinen, andere die geklemd staan tussen grote gebouwen. Tehuizen voor hen die geen thuis hebben, die geen thuis kunnen hebben omdat zij de verantwoordelijkheid van binding – hoe klein ook – niet kunnen verdragen. Omdat er in hun geestelijke structuur iets ontbreekt. Omdat zij er niet toe in staat zijn zich een eigen levenssfeer te scheppen.
'Er is in ieder mens een stukje angst voor het ongewisse en daarnaast is er een behoefte aan een basis, aan veiligheid. Daarvoor is een zekere plooibaarheid, een soort integratievermogen nodig. De thuislozen **hebben** deze behoefte wel, maar zij missen de plooibaarheid. In hun relatie met de omgeving is een kleinigheid vaak oorzaak van zulke spanningen, dat zij de banden verbreken en eenvoudig wegtrekken en dan komen zij, tenslotte, bij de thuislozenzorg terecht.' Dit vertelt een directeur van een tehuis die zich, met zijn collega's en medewerkers, tot taak heeft gesteld de thuisloze weer zo goed als het kan 'klaar te maken voor de maatschappij'.
Meestal is aan zo'n tehuis een nachtasyl verbonden, 'noem het maar een sociale EHBO-post'. Tot een bepaald uur in de nacht kan men er terecht, voor één of twee dagen. Douche, warme maaltijd, schoon beddegoed en soms kleding. Slapen in zalen of kleinere kamers waar enkele bedden in staan. In sommige tehuizen kastjes bij of boven het bed voor de bezittingen, voorzover die er zijn. Er zijn regels voor orde en netheid op de slaapzalen, die toch menigmaal worden overtreden.
De 'volgende' ochtend is er een gesprek met de directeur of met een maatschappelijk

werker. Men probeert er achter te komen, waar de moeilijkheden zitten. Soms is er nog contact met de laatste werkgever mogelijk, dan kan herplaatsing worden bewerkstelligd. Soms is een man in een koppige bui weggelopen en zou opname in feite geen adequate hulp blijken te zijn. Dan wordt geprobeerd hem 'terug te begeleiden', met medewerking van de diensten van sociale zaken en – een enkele keer – van een geestelijke.
Maar het gebeurt ook, dat een man niet meer terug kan naar de plaats waar hij vandaan is gekomen, of het blijkt dat hij aan het eind van zijn spankracht is. Dan kan hij – voor drie maanden – in het internaat worden opgenomen. De regels hiervoor zijn in het ene huis stringenter dan in het andere, maar er wordt overal zoveel mogelijk voor gezorgd, dat een eventuele neiging tot parasiteren niet wordt gevoed.
Tijdens de drie maanden in het internaat wordt de psychiater ingeschakeld, gezamenlijk wordt overlegd wat er met de man gebeuren moet. Er wordt geprobeerd werk voor hem te vinden, hetzij in een Rijkswerkplaats, hetzij in het vrije bedrijf. Bij goed gedrag kan opname als kostganger volgen. Kostgeld moet worden betaald, sparen is verplicht, voor kleding, schoeisel e.d. moet zelf worden gezorgd. Maar hij heeft dan een beschermd leefmilieu. Er zijn enkele kostgangers, die zich al bezit hebben aangeschaft, dat is iets heel bijzonders. Ook zijn er, die van hun spaargeld met vakantie zijn gegaan. Voor ons gewone dingen, maar hier van zeer grote betekenis. Natuurlijk zijn er ook mislukkingen, maar de directeuren aanvaarden deze. Je kunt een mens maar niet zomaar veranderen. Als een cliënt, die om de twee weken een andere baan zocht, een half jaar lang bij dezelfde werkgever blijft, is dat een belangrijk winstpunt.
De bejaarden – hun aantal neemt steeds toe – komen uiteraard niet voor arbeidsbemiddeling in aanmerking. Over het algemeen kunnen deze oude mensen zich niet handhaven, ook niet in rusthuizen. Zoveel mogelijk worden zij voor licht werk in huis ingeschakeld, dat lukt tamelijk wel. Alcohol is bij hen, net als trouwens bij vele jongeren, de grote kwaal. Ze gaan hiermee weleens over de schreef, dan worden er sancties toegepast, maar de leiding houdt er wel rekening mee, dat mensen van 65 jaar en ouder niet zo gemakkelijk meer van leefwijze veranderen kunnen. Zij zijn niet in aparte verblijven ondergebracht, dat is gezonder, want zij ergeren zich vaak aan de jongeren en dat houdt hen op de been. Een feit is, dat er velen zijn, die op hoge leeftijd nog allerlei werkjes doen.
In deze tehuizen worden ook veel reclassenten opgenomen, op verzoek van de reclasseringsverenigingen. Ergens anders is geen plaats voor hen. Voor dezen is het verblijf in het tehuis weleens erg moeilijk, de leiding heeft ondervonden, dat deze mannen vaak vooraf niet behoorlijk zijn voorbereid. Indien mogelijk bezoekt de directeur hen al voordat zij uit hun detentie worden vrijgelaten, om een gesprek met hen te hebben.
Aan de vrijetijdsbesteding wordt veel aandacht besteed. Ik zag een biljart, een leestafel – kranten worden veel gelezen – een televisietoestel. Een directeur was trots op het eigen projectieapparaat voor filmavonden. In een der tehuizen komen toneelgroepjes uit de stad weleens voorstellingen geven. Er wordt veel gekaart. *Desondanks worden weinig of geen vriendschappen gesloten.* De onderlinge verstandhouding geeft vaak moeilijkheden en eist veel tact van de leiding. Er is nauwelijks sprake van solidariteit. In deze gemeenschap geldt niet de regel, geldig voor veel delen van de samenleving, dat de 'underdogs' elkaar zoeken en vinden. Binding hebben, ook met lotgenoten, lijkt onmogelijk voor een thuisloze. Of toch wel? Twee oude mannen, die geen woord met elkaar spreken, gaan altijd samen wandelen, de een een paar meter achter de ander aan!
De aankleding van de dagverblijven is simpel en zindelijk. Grote zalen, lange tafels, in de recreatieruimten eenvoudige stoelen. Er is weleens geen geld genoeg om meer te doen. Een buitenstaander, gewend aan de gezelligheid van eigen omgeving, doet het koel en nuchter aan. Maar misschien kan het moeilijk anders in een inrichting voor tientallen mensen, die in de eerste plaats komen voor hun primaire levensbehoeften,

eten en slapen en pas in de tweede plaats voor het verlichting zoeken voor hun andere noden. Een verlichting die soms tijdelijk, soms hhelemaal niet gegeven kan worden, omdat zij zelf niet aan de noodzakelijke voorwaarden daartoe kunnen voldoen. En dan trekken ze verder, naar een andere plaats, naar een ander tehuis.
De volksmond maakt van de zwerver zo vaak een man zonder zorgen voor de toekomst, een man die vrij durft te zijn, zonder verplichtingen, zonder banden, een avonturier, met een romantisch bestaan. Bij de hedendaagse thuisloze is geen zweem van deze romantiek te bespeuren, hij is een 'geestelijk minder valide', die hulp nodig heeft, veel tact, veel wijsheid en humaniteit van diegenen die op zich hebben genomen hem hulp te verlenen.

Ch. O.-L.

Het hoofdbestuur van de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werk 'HUMANITAS'
roept sollicitanten op voor de functie van

directeur van
het centraal bureau

Vereisten:

- Akademische opleiding, benevens de nodige ervaring in- en kennis van beleidszaken van het maatschappelijk werk of einddiploma van een Sociale Akademie met voortgezette opleiding en beleidservaring of met ruime ervaring in een leidinggevende functie in het maatschappelijk werk.
- Een houding tegenover het maatschappelijk werk waarin de bereidheid tot uiting komt tot het werken in verenigingsverband en aanvaarding van een evenwichtige deelname aan het werk door vrijwilligers zowel als beroepskrachten.
- Kennis van – of tenminste grote belangstelling voor – het verenigingsleven en zijn werkwijze.
- Voldoende economisch inzicht om in nauwe samenwerking met het bestuur mede het financiële beleid van de vereniging te bepalen.
- Instemming met de statutaire doelstelling van de vereniging en bereidheid eventueel het verenigingssecretariaat op zich te nemen.

De salariëring is in overeenstemming met die voor de administrateursrang van rijksambtenaren.
Brieven te richten aan de vice-voorzitter van de vereniging prof. mr. A. D. Belinfante, Van Nijenrodeweg 896, Amsterdam-Z.

VERZORGENDE BEROEPEN (II)

kort vervolg en slot op 'de ziekenverzorgster'

Tussen de kasstukken televisie en bijstandwet maakte de opvoering van de wet op de ziekenverzorgster in de tweede kamer een wat povere indruk. Toch wagen wij het erop, nog eens op dit onderwerp terug te komen, aansluitend op ons artikel in het aprilnummer van Humanitas.
Het knelpunt in de debatten vormde de titelbescherming. Dit hield in, dat de gediplomeerde ziekenverzorgster alleen kon werken – onder het voeren van haar titel – bij een door de Minister erkende instelling.
De Kamer heeft door het wegstemmen van een drietal artikelen dit punt uit de wet gehaald. Automatisch verviel daarmee ook de registratie van gediplomeerde krachten. Het zal worden overgelaten aan de maatschappelijke organen om eigen regels te maken inzake beroepsuitoefening, juist als bij de kraam- en gezinsverzorging.
Het moet ons van het hart, dat in de debatten in de Kamer de onderscheiding bejaardenverzorgster-ziekenverzorgster, zowel wat betreft opleiding als beroepsuitoefening, niet helder geworden is. In bepaalde (vooral protestantse) kringen ziet men een sterke synonimiteit; onze mening gaven wij eveneens in het vorige artikel. Wij zien duidelijke – zelfs principiële – verschillen.

Op de vraag naar verduidelijking zei de Minister (pag. 3878 handelingen): 'Over de samenhang met bejaardenverzorgsters kom ik nog afzonderlijk te spreken.' Wij hebben ijverig verder zitten lezen, maar niets gevonden. Wellicht komt dit, als de Minister in de Eerste Kamer spreekt?

Tenslotte zij met instemming vermeld, dat de Minister gunstig gereageerd heeft op eventuele (experimentele) inschakeling van ziekenverzorgsters in de wijk. Hoewel buiten het directe werkterrein van Humanitas liggend, lijkt het ons, dat waar mogelijk, ook onzerzijds dergelijke experimenten gestimuleerd moeten worden.

Het gewijzigde ontwerp van wet, dat aan de Eerste Kamer ter behandeling is aangeboden, omvat nu:

– bescherming van de naam ziekenverzorgster en het te voeren insigne;

– regeling van de *opleiding* in door de Minister erkende inrichtingen;

– overgangsregeling voor reeds opgeleide krachten, om alsnog de titel ziekenverzorgster te verkrijgen.

De naam van de wet is:
Wet op de ziekenverzorgers en ziekenverzorgsters. J. M.

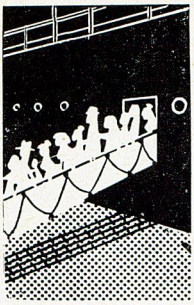

GEREPATRIEERDENZORG

de gerepatrieerden en aanpassing van twee kanten

Bij het beschouwen van het integratieproces van gerepatrieerden in Nederland denkt men bijna altijd aan de bestaande moeilijk- en mogelijkheden die verband houden met het accepteren van bepaalde normen. Er is zoveel gedacht, gesproken en geschreven over deze aanpassing en nog bestaat de neiging om zich eenzijdig te verdiepen in het vraagstuk, hoe de integratie het best zal verlopen. Sedert de komst van de gerepatrieerden in Nederland hebben commissies zich belast met de taak een onderzoek in te stellen naar de aanpassing. Met alle eerbied voor het werk van deze commissies, kan evenwel gezegd worden, dat het onderzoek zich voornamelijk heeft beperkt tot het toetsen van het aanpassingsvermogen van de **gerepatrieerden** aan de Nederlandse leefwijze. Men vraagt zich af, of er wel zoveel belangstelling bestaat voor dat ingrijpende proces, waarbij **zowel** van de gerepatrieerden als van de Nederlandse **'autochtone' bevolking** begrip voor elkaar wordt vereist. Heeft men verder kunnen waarnemen, in hoeverre de adaptatie voor **beide** groepen een rol speelt?
Het behoeft immers geen betoog, dat de repatriëring in Nederland op steeds meer gebieden duidelijk merkbaar is. Daar is in de eerste plaats de invloed op cultureel gebied: Onlangs was er een modeshow, waarbij de modellen geïnspireerd waren op de Oosterse dracht en gemaakt waren van sarongstof, die in een Nederlands bedrijf was bedrukt. Onder de mannequins was een aantal Indische meisjes, dat als amateur – in het dagelijks leven werkten deze meisjes in het textielbedrijf – geen gek figuur sloeg.
Enige topfiguren uit de Nederlandse toneel, ballet, radio- en televisiewereld hebben hun jeugd in het voormalig Nederlands-Indië doorgebracht. Het is een verheugend feit, dat ook in de kunstwereld en in de showbusiness hoe langer hoe meer gerepatrieerden hun bestaan vinden, hetgeen betekent, dat de Nederlandse maatschappij waarde hecht aan de persoonlijke capaciteiten van dergelijke krachten. In de balletwereld is het verschijnsel zelfs frappant.
Onder de jonge artiesten zijn er enkelen, die een paar jaar geleden voor het eerst in Nederland zijn aangekomen en die thans volledig door het Nederlandse publiek zijn geaccepteerd.
Ten aanzien van de literatuur kan worden opgemerkt, dat het aantal werken waarin de relatie Indonesië-Nederland op de een of andere manier een rol speelt – veelal geschreven door gerepatrieerden – de laatste tijd belangrijk is toegenomen. Publikaties van schrijvers, die als gerepatrieerden persoonlijk met de integratie in de Nederlandse samenleving zijn geconfronteerd, verkrijgen duidelijke bekendheid in Nederland.
De invloed van de repatriëring herkent men voorts aan vele aspecten: Sedert 1945

verrijzen Indische eethuizen als paddestoelen uit de grond, om niet te spreken van de Oosterse winkels, waar specifiek Indische voorwerpen of ingrediënten te koop zijn.
Zelfs de belangstelling voor de tropische flora blijkt aanmerkelijk te zijn gegroeid. In kwekerijen, bij de bloemist of op de markt vindt men de meest uiteenlopende tropische planten. Tot voor kort heeft men nimmer gehoord van de Hibiscus (Chinese roos); tegenwoordig wordt deze tropische struik met veel zorg als kamerplant gekoesterd.
Het zijn slechts enkele illustraties om de adaptatie ten gevolge van de repatriëring weer te geven; het impliceert echter een bepaalde indicatie ten aanzien van het verloop van de integratie bekeken vanuit de Nederlandse samenleving, die er op wijzen dat nu ook de aanpassing van de andere kant op gang komt.
Van zeer veel belang blijft eveneens het inschakelen van de gerepatrieerden in het arbeidsproces. Ondanks het feit, dat Nederland bijzonder veel waarde hecht aan diploma's en getuigschriften, hebben de meeste gerepatrieerden een werkkring gevonden overeenkomstig hun opleiding of ervaring. Vanzelfsprekend zijn daarbij uitgezonderd degenen, voor wie een omscholingscursus noodzakelijk blijkt.
Over het algemeen is de werkgever zeer tevreden over de prestaties van de gerepatrieerde; voornamelijk wat betreft zijn securiteit en zijn technische kwaliteiten. In dit opzicht wordt dikwijls in gunstige zin rekening gehouden met de lichaamsbouw van de Indische Nederlander.
Er is in de grote steden een groot aantal gerepatrieerden werkzaam als buschauffeur, wagenbestuurder of tramconducteur, maar het komt heel sporadisch voor, dat een Indischman als 'uitsmijter' van een nachtclub of als glazenwasser zijn brood verdient.
De inschakeling in het arbeidsproces wordt van overheidswege sterk gestimuleerd. Op alle overheidsinstellingen werken gerepatrieerden. Het is niet te verwonderen, dat de meeste gerepatrieerden een ambtelijke functie ambiëren, daar zij in hun geboorteland veelal als gouvernementsambtenaren werkzaam zijn geweest.
Hetzelfde geldt voor degenen, die als beroepsmilitair bij het Koninklijke Nederlands-Indische Leger (K.N.I.L.) gediend hebben; zij zijn in de meeste gevallen na de repatriëring overgegaan naar de Koninklijke Landmacht.
Uit velerlei voorbeelden blijkt, dat de gerepatrieerde als importkracht volkomen in de Nederlandse maatschappij is opgenomen. Het feit, dat men in Nederland de 'gerepatrieerde' invloeden kennelijk als vanzelfsprekend beschouwt, is beslist zeer verheugend, des te meer, omdat het integrateproces een stadium van verwezenlijking moet doormaken, dat minstens een mensenleeftijd duurt. Na één generatie – waarschijnlijk langer – zullen de sporen van innerlijk strijd uitgewist zijn; de strijd, die iedere gerepatrieerde moet meemaken om zichzelf te zijn in een samenleving, die ten enenmale verschilt van de wereld, waarin hij is opgegroeid.

S. S. Strik-Djoewito

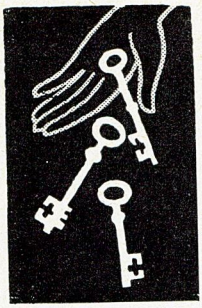

RECLASSERING

'seksuele criminaliteit' een bundel van vijf voordrachten, gehouden in de zgn. meilezingenreeks voor het criminologisch instituut te Utrecht *)

Het bestaan van zedenmisdrijven – eigenlijk een foutieve benaming, bedoeld worden misdrijven tegen de zeden met betrekking tot het geslachtsleven – onderhoudt in de samenleving een spanning, die naar de ervaring leert, licht kan verworden tot overspanning en alsdan aanleiding kan geven tot even ongemotiveerde, als gevaarlijke paniekreacties.
Aldus de aankondiging van deze bundel voordrachten, waarin prof. mr. W. P. J. Pompe, dr. C. J. B. Trimbos, prof. dr. J. Kloek, prof. dr. G. Th. Kempe en prof. dr. H. M. M. Fortmann aan het woord komen.
In plaats van een korte en daardoor wellicht weinig zeggende recensie willen we liever een poging doen om de inhoud van deze voordrachten, geschreven vanuit een voor de lezers zeker interessant, maar toch uitgesproken vakgebied, in het kort weer te geven. Dat zal de bijzonder geïnteresseerde lezer zeker niet mogen weerhouden, wellicht eerder aanmoedigen, de bundel zelf ter hand tenemen.

'de seksuele criminaliteit in het strafrecht'

Professor Pompe begint zijn voordracht *De seksuele criminaliteit in het strafrecht'* met een schets van de strafrechtpleging in dit opzicht na de Franse revolutie. Van aanvankelijk slechts drie zedendelicten kwam men later gaandeweg tot veel meer onderscheidingen van strafbare feiten en strafmaxima. Vergeleken met het buitenland blijven we in ons land een gematigd standpunt innemen. Dat de seksuele delicten bij uitstek als onzedelijk zouden worden gebrandmerkt – het begrip zedendelicten werkt dit in de hand – acht de spreker verwerpelijk. Hij schrijft deze verenging toe aan een eigenaardige vrees of zelfs afschuw tegenover het seksuele en brengt een en ander onder meer in verband met een overmatige afkeer van alles wat wegens zijn heftigheid het ideaal van de bourgeois, een rustig leven in welvaart, zou kunnen verstoren.
En dan is er nog een moeilijkheid. Bij de seksuele delicten zijn tweeërlei motieven te onderscheiden, en wel het *seksuele motief* (daden gericht tegen de goede zeden op seksueel gebied) en het *economisch motief* (winstbejag). In deze voordrachten zal het licht vallen op misdaden welke uit een seksueel motief voortkomen.
De seksuele misdrijven, in het Wetboek van Strafrecht omschreven, bestaan hoofd-

*) Uitgegeven bij v. Gorcum & Co. te Assen. Prijs *f* 6,50.

zakelijk hetzij uit vleselijke gemeenschap, hetzij uit ontuchtige handelingen. Als twee *afzonderlijke* misdrijven worden genoemd: (openbare) schennis der eerbaarheid (exhibitionisme) en overspel (schending van de huwelijkstrouw). Toepassing van dit laatste wetsartikel heeft vrijwel nooit plaats. Er is geen helder onderscheid tussen vleselijke gemeenschap (onder enige in de wet duidelijk omschreven omstandigheden) en ontuchtige handelingen. Criteria in beide gevallen zijn het plegen van het misdrijf door middel van geweld of van bedreiging met geweld, of wel met iemand die in staat van bewusteloosheid verkeert dan wel nog geen 16 jaar oud is.

Vervolgens spreekt de Wet over homoseksuele ontucht (zowel door mannen als vrouwen), die alleen strafbaar gesteld is, indien gepleegd door een meerderjarige met een minderjarige of indien iemand een ander beweegt tot het plegen of dulden van zodanige ontuchtige handelingen. Het maakt voor de Wet verschil of deze meerderjarige, op enigerlei wijze (met name worden verschillende gevallen opgesomd) in een gezagsverhouding tot de betrokken minderjarige staat. Daarop zijn hogere strafmaxima gesteld.

In het menselijk seksuele is onmiskenbaar een bijzondere waarde gelegen, die de strafwetgever afzonderlijk heeft willen beschermen. Geweld of bedreiging met geweld is uiteraard steeds in strijd met het recht, een zodanig misdrijf tegen de persoonlijke vrijheid kan worden gestraft met ten hoogste 9 maanden, terwijl in het geval van verkrachting een straf van maximaal 12 jaar kan worden geëist. De hier beschermde waarde treedt vooral aan de dag in het begrip *eerbaarheid,* dat in de wet herhaaldelijk gebruikt wordt. Ontucht wordt dan kennelijk bedoeld als tegendeel van eerbaarheid.

Uitvoerig gaat spreker in op het begrip eer en eerbaarheid. Meerdere van dergelijke begrippen zijn in onze volkstaal gedevalueerd. En in de koppeling van 'eer' en 'seksueel' komen we op een bijzonder hachelijk gebied. Eer wordt in de praktijk nogal eens verward met prestige. En op het seksuele gebied heersen vele taboes, die ons weinig houvast geven.
Toch wil de spreker proberen er iets van te zeggen. Het geslachtelijk vermogen van de mens heeft een hoge waarde. Twee aspecten ervan zijn de liefde (moment van vereenzelviging met de beminde) en de voortplanting. Schennis van de eerbaarheid zou dan betekenen: aantasting van de menselijke waarde, gelegen in het geslachtelijk vermogen.
Dan blijft de moeilijke vraag door welke handelingen deze waarde geschonden wordt. Bij verkrachting is dit niet zo onduidelijk (hierbij is de mens genotsmiddel), maar bij naaktlopen?
De jurist wordt bij de vragen naar de strafbaarheid van bepaalde handelingen telkens geleid naar gebieden buiten het recht, naar de antropologie en zelfs wel naar de theologie. Een en ander wordt door de spreker, onder meer puttend uit de jurisprudentie, nog nader toegelicht. Ook het misdrijf van overspel, een veel omstreden onderwerp, wordt door hem uitvoerig onder de loep genomen. Voorzover spreker bekend is, werd nog nooit iemand sinds de invoering in 1886 hiervoor veroordeeld. En op burgerrechtelijk gebied is de 'grote leugen' maar al te zeer bekend.
Prof. Pompe vraagt zich af of deze praktijk op beide rechtsgebieden mogelijkerwijs heeft bijgedragen tot ondermijning van het instituut van het huwelijk. 'Belangrijker factor voor dit verschijnsel lijkt mij echter de devaluatie van de huwelijkstrouw in het zedelijke bewustzijn van het volk. Huwelijk en gezin blijven de instituten, waardoor de orde in de menselijke samenleving op seksueel gebied gehandhaafd wordt.'

Na deze afzonderlijk besproken misdrijven, komt spreker terug op de eerder gemaakte onderscheidingen in de strafwet. De bepalingen omtrent de strafbaarheid van

vleselijke gemeenschap worden in de wet op de reeds besproken wijze sterk beperkt (geweldpleging, enz.). Maar een arrest van de Hoge Raad in 1952 zou ertoe leiden, dat iedere ontuchtige handeling strafbaar zou zijn, indien slechts degene, tegen wie de ontucht bedreven werd, deze niet vrijwillig aanvaardt. Daarmede werd aan de seksuele criminaliteit een belangrijke, nauwelijks overzienbare, uitbreiding gegeven. Temeer verrassend, omdat aanvankelijk de wetgever zich bepaald wenste te onthouden van zedenmeesterij.

Wat verstaat de wetgever onder ontuchtige handelingen? Het ontuchtige karakter is afhankelijk van het zakelijke doel waartoe de handeling wordt verricht. Dat is bij een arts duidelijk. Maar het verweer van een padvindersleider, dat hij de hem tenlaste gelegde handelingen gepleegd had in het belang van de jongens zelf, werd in 1931 verworpen. Omgekeerd mag gesteld worden dat een persoonlijke bedoeling tot seksuele bevrediging een handeling, die op zich zelf geen ontuchtig karakter draagt, niet strafbaar maakt.
Ook ontuchtige handelingen worden feitelijk alleen strafbaar gesteld ter bescherming van slachtoffers die zich volgens de opvatting van de wetgever niet voldoende verweren kunnen. Dit geldt vooral voor jeugdige personen. Duidelijk is echter, dat in geen der misdrijven in de wet genoemd de verdachte alleen gehandeld heeft. Zou men echter het slachtoffer als vrijwillig deelnemer mede strafbaar stellen, dan zou het beschermingskarakter te niet gaan. De getuige zou door zijn verklaring zichzelf aan strafvervolging bloot stellen. Een uitzondering hierop vormt het uitlokken door de jeugdige b.v. bij homoseksuele handelingen.

Blijft tenslotte de vraag op welke wijze de schuldige strafrechtelijk zal moeten worden behandeld. Maar dat is niet alleen een vraag voor de jurist, maar vooral ook een zaak van voorlichting door andere deskundigen (psycholoog, pedagoog, psychiater). Het is voor de samenleving en voor het recht van het grootste belang, aldus eindigt prof. Pompe zijn boeiend betoog, om zulk een behandeling te geven, dat niet alleen de samenleving tegen deze misdrijven kan worden beschermd, maar ook de daders zelf zoveel mogelijk tot een volwaardig medeleven en medewerken in die samenleving kunnen komen.

de psychiatrische aspecten van seksuele afwijkingen

Sprekende over het bovengenoemd onderwerp, benadrukt dr. Trimbos allereerst het feit dat in de laatstet 60, 70 jaar door meerdere wetenschappelijke richtingen, soms in teamverband, zó veel studie is gemaakt van het te bespreken probleem, daat het onmogelijk is in kort bestetk een overzicht te geven van het geheel aan kennis en theorievorming op een terrein van mens-zijn, waar nog talrijke primitieve ideeën een sanering in de weg staan.
Uit klassieke benamingen als sodomie, sadisme, masochisme en andere blijkt seksueel uitzonderlijk gedrag reeds aan de dageraad van onze beschaving voor te komen.
Het onnatuurlijke kreeg, vooral door het zwart-wit slecht-goed patroon in de middeleeuwen, een 'duivelse' achtergrond. Zelfs nu nog is voor velen een ander dan het door hen normaal geachte seksueel gedrag, bij voorbaat al slecht. Naar het gevoel van velen zijn b.v. pedofilen eigenlijk potentiële kindermoordenaars, en exhibitionisten zo iets als verkrachters in de dop.
Hierop voortbouwend betoogt de spreker onder meer, dat een krachtige traditie en onderstroom in het christendom tot voor kort een onderwaardering en zelfs afkeer van het direct geslachtelijke heeft weten te handhaven.

Gekoppeld aan de sterke emotionele beladenheid die de seksualiteit nu eenmaal voor ieder mens heeft, onderkennen we nu vooral de *persoonlijke* afweer tegen de eigen afwijkende seksimpulsen, die ieder normaal mens wel heeft. Niet voor niets echter spreekt de titel van deze voordracht niet over seksuele delicten (een klein domein, waarvan de grenzen door de jurist – wetgever – getrokken worden) maar over seksuele afwijkingen (een oeverloos gebied, waarvan de psychiatrie reeds lang de onbegrensbaarheid heeft ingezien). Men denke niet aan wezenlijke verschillen tussen criminele en niet-criminele seksualiteit, een scheiding die door de gebruikelijke publieke voorlichting, uitgaande van strafrechtelijke behandeling van seksuele delicten, ten onrechte wordt opgeroepen.

De psychiater bevindt zich dan ook in een moeilijk parket. De vraag kan zich voordoen in hoeverre de afwijkende seksualiteit nog wel tot zijn vakgebied behoort. Men zit in feite met de grondvraag in hoeverre een bepaald seksueel gedrag te beschouwen is als een ziekte en zelfs in hoeverre het wel als afwijkend moet worden aangemerkt. Alleen de psycho-analyse heeft een theorie ontwikkeld, die zowel de normale als afwijkende seksualiteit omvat.
Zo komt de psychiatrie tot de vraagstelling of de afwijkende seksualiteit in het totaal van een bepaalde persoon geïntegreerd is; speurende naar samenhangen rijst de vraag of bepaalde afwijkende seksuele gedragspatronen wellicht slechts geïsoleerde partiële afwijkingen zijn binnen een overigens geheel normale persoonlijkheidsstructuur, zoals velen tegenwoordig ten aanzien van de homoseksualiteit van mening zijn.

Slaat men de moderne handboeken op, dan vindt men vele vormen van perversie aangegeven. We zullen de opsomming van ruim 16 vormen in dit uittreksel achterwege laten. De homoseksualiteit wil de spreker uitdrukkelijk hierbij niet rekenen. Alle perverse handelingen kunnen z.i. zowel in hetero-seksuele als homoseksuele relaties voorkomen. De uitsluitend homoseksuele gerichtheid vertoont een eigen uiterst ingewikkelde problematiek.
De eerste groot opgezette studies uit de wetenschappelijke wereld van de vorige eeuw, waren als het ware catalogi van het meest monstrueuze wat op dit gebied bijeen te brengen was, kennelijk met de bedoeling nu eens goed te laten zien hoe afwijkend de menselijke seksualiteit wel kon zijn. Slechts geleidelijk aan ziet men pogingen doen om de perversiteiten uit de sfeer van bizarre abnormaliteit te halen en ze binnen de kring van het algemeen menselijke hun plaats te gaan geven. Maar zelfs nu nog maakt men soms gebruik van een hokjes-rubricering van dit uiterlijk opvallende seksuele gedrag. Hoewel vanuit dezelfde instelling, vertoont het moderne werk van de Amerikaan Kinsey en zijn medewerkers dit verschil, dat daarin getracht wordt aan te tonen dat de minitieus beschreven perversies te beschouwen zijn als varianten van de normale menselijke seksualiteit. Maar de schrijvers zeggen, aldus dr. Trimbos, weinig of niets over de menselijke aard en de betekenis van de seksualiteit.

Een nieuwe vondst of interpretatie wordt gedurende enige tijd mode en geniet een eenzijdige belangstelling, ten koste van andere opvattingen. Zo is na de bevrijding de erfelijkheidsstudie sterk op de achtergrond geraakt. Eerst de moderne biologie en vooral de biochemie hebben dit onderzoek onlangs weer nieuw élan gegeven.

Men zij voorzichtig met het gebruiken van het woord psychopaat, dat helaas gemeengoed is geworden. Pedagogische, reclasserende, penitentiaire of psychotherapeutische hulp, die geen resultaat boekt, wordt maar al te vaak verontschuldigd door dit etiket erop te plakken. Bij voorkeur op het terrein van de seksuele afwijkingen. Dat er ook iets aan die hulp of hulpmiddelen zou kunnen mankeren, is blijkbaar moeilijker te aanvaarden.

Een andere methode van onderzoek is het nagaan van de psychische oorzaken, men denke daarbij vooral aan het werk van Freud, aan de psycho-analyse. We kunnen ons heden nauwelijks meer voorstellen hoe geheel nieuw zijn poging was om de perversiteiten binnen het raam van de gewone menselijke seksuele ontwikkeling te brengen. Zeer kort samengevat verkondigde Freud, dat de perversies op een reeks in de aanleg gegeven driften teruggevoerd moeten worden. Perversies zijn 'fixaties van voorlopige seksuele doeleinden' tegen weerstanden van schaamte en afkeer in. Als deze infantiele seksimpulsen *onderdrukt* worden, ontstaan neuroses; als ze *versterkt* worden, ontstaan perversiteiten. Het is vooral deze theorie over het steken blijven in een onrijpe ontwikkelingsfase, die gemeengoed is geworden, hoewel overigens later veel bezwaren tegen Freud's theorieën zijn gerezen.

Een geheel andere richting van onderzoek, die momenteel de aandacht trekt, berust op een sociologische, sociaal psychologische en sociaal culturele gedachtengang, waarin men zoekt naar gegevens die het leefmilieu, de sociale wereld of de opvoeding zodanig beïnvloeden, dat zoveel mogelijk individuen een ontwikkeling in seksueel gestoorde zin bespaard blijven. De menselijke seksualiteit is blijkbaar zo plastisch, dat welhaast iedere ontwikkeling er aan kan worden gegeven. We weten overigens nog weinig hoe en op welke tijdstippen bepaalde ontwikkelingen op gang komen.
Sedert echter het seksuele gedrag niet langer meer als losstaand van de overige persoonlijkheid bestudeerd werd, zijn belangrijke vorderingen in onze kennis gemaakt. Het milieu (ruim gezien) bepaalt het raam waarbinnen de seksualiteit zich kan verwerkelijken. Het milieu kan ook de oorzaak zijn van conflicten, die tot stoornissen en perversies leiden.
Toch geeft ook deze theorie onvoldoende *verklaring*. Waarom ontwikkelen zich slechts bij een gering aantal mensen onaanvaardbare vormen van seksualiteit, waar toch zoveel anderen met normale gedragsvormen in identieke verhoudingen leven?

De nieuwste theorievorming die op gang is gekomen, wil zich vooral bezighouden met het typisch menselijke in de (seksuele) omgang, als reactie op het streng natuurwetenschappelijke denken. Hoe staat het b.v. met de liefde bij allerlei afwijkingen? De vraag dus naar het *beleven* van geslachtelijke relaties, op de wij-vorming. Wat de afwijkende seksualiteit betreft, wil men wel onderscheid maken tussen stoornissen (tekort schieten, onvervuld blijven) en perversies (met vernietigende tendens).
Deze laatsten beschouwt men dan als psychopathologische afwijkingen. Een destrueren van hetgeen de seksualiteit juist zinvol maakt.

Tegen deze zienswijze is wel het nodige in te brengen, meent de spreker. Médard Boss bestrijdt juist het pathologisch-anders zijn die kenmerkend zou zijn voor de perverse mens. Hij acht het perverse gedrag een uiting van een star en moeilijk doordringbaar pantser, waaronder een zelfde hang naar wij-vorming schuil gaat, die kenmerkend is voor ieder seksueel liefdesstreven. Volgens hem is de perversie niets anders dan een mislukt streven, als van ieder mens: de vormgeving der medemenselijkheid. Zo is Boss de meest overtuigende onderzoeker die het perverse binnen het algemeen menselijke weet te plaatsen.
Een algemene perversiteitstheorie blijkt niet mogelijk. Slechts in het *afzonderlijke geval* kunnen zin en betekenis van het handelen worden gewaardeerd. Betekent dit nu een falen van de psychiatrie? Spreker meent van niet, want al de talrijke opvattingen, duidingen en uiteenzettingen spreken elkaar niet tegen, maar benaderen de zaak telkens vanuit een andere hoek. Daarbij komt nog de moeilijkheid voor de psychiatrie, dat het oordeel over wat normaal of niet meer normaal is, sterk onderhevig blijkt aan buitenwetenschappelijke invloeden en gebonden aan de *normen* van waaruit men het menselijk gedrag beoordeelt. Er is ongetwijfeld sprake van een geleidelijke schaal in

de verschillen tussen mensen, met als uitersten: de z.g. gezonde en de z.g. pathologische seksualiteit. Er zijn talrijke invloeden van allerlei aard die een bepaalde, zelfs dwingende richting aan de seksuele ontwikkeling kunnen geven. Daarbij treedt in de loop der jaren geleidelijk aan een verstarring van het seksuele gedragspatroon op en dat kan vroeg of pas heel laat optreden. Het seksuele gedrag vindt meestal reeds vroeg een bepaalde bedding, die zo uitgeslepen raakt, dat het er moeilijk uit te verwijderen is.
De aard van iedere seksuele afwijking is aan te duiden als een mislukte vorm van geslachtelijke medemenselijke verbondenheid. Ook de meest afstotende perversiteit is in wezen – om het met Boss eens te zijn – een wanhopig pogen dit als ondraaglijk ervaren onvermogen alsnog in een seksuele, zij het deficiënte relatie op te heffen.

Evenals prof. Pompe reeds uiteenzette, bemoeit onze rechtspraak zich slechts met een beperkt aantal afwijkende seksuele gedragingen. Het gaat haar om de seksuele onaantastbaarheid en veiligheid van ieder mens. De moeilijkheid is echter, dat het *straffen* nauwelijks een bijdrage levert tot het oplossen van het vraagstuk der seksuele criminaliteit.
Spreker gaat dan nog uitvoerig in op de praktische bezwaren van gevangenisstraf en T.B.R. stelling van seksuele delinkwenten en pleit tenslotte voor andere voorzieningen. Ook aan zijn opmerkingen over de toerekenbaarheid menen wij hier te mogen voorbijgaan. Zij bestrijken een belangrijk vakgebied en zijn minder gemakkelijk in eenvoudige bewoordingen te 'vertalen'.
Tenslotte betoogt dr. Trimbos, dat criminaliteitsbestrijding niet alleen een kwestie van wetten en rechtspraak is, maar naar zijn diepste overtuiging primair zaak van geestelijke volksgezondheid.

In het volgende nummer van ons blad zullen wij de andere voordrachten bespreken.

P. E. HUTTE.

Het Bestuur van de Vereniging
'TEHUIS ANNETTE' te Amsterdam
zoekt, wegens pensionering van de huidige directrice,
voor haar tehuis voor ongehuwde moeders en haar kinderen
van alle gezindten

directrice (intern)

Vereisten:
- Middelbare Schoolopleiding
- Ervaring in het besturen van een middelgrote inrichting
- Kennis van Maatschappelijk Werk en/of verpleging.

Salaris in nader overleg.

Sollicitaties te richten aan het bestuur, p/a de Secretaresse: Mej. Mr A. R. Kellermann Slotemaker, de Lairessestraat 90 te Amsterdam-Z.

GEZINSVERZORGING

conferentie gezinsverzorging (1)

Op 30 maart j.l. kwamen besturen van de secties gezinsverzorging te Amersfoort bijeen.
De discussies op deze dag werden gevoerd rond twee inleidingen.
Mevrouw dr. H. M. in 't Veld-Langeveld sprak naar aanleiding van de resultaten, die het door haar verrichte onderzoek in de gezinsverzorging had opgeleverd.*)
Ondergetekende had de organisatie van de gezinsverzorging binnen Humanitas als uitgangspunt genomen.
Hoewel aan de deelnemers aan de conferentie een uitgebreider verslag zal worden toegezonden, waarin o.a. de meningen van de discussiegroepen zijn verwerkt, leek het ons juist beide inleidingen door middel van ons kaderblad in een grotere kring te verspreiden.
De inleiding van ondergetekende zal in een volgend blad worden opgenomen.

inleiding mevrouw dr. h. m. in 't veld-langeveld
De aanrakingspunten die inleidster, via het door haar in opdracht van het Ministerie van Maatschappelijk Werk en de Centrale Raad voor Gezinsverzorging verrichte onderzoek, met de gezinsverzorging had, vormen de basis voor haar inleiding.
Op de gezinsverzorging, die inmiddels een 20-jarige ervaring heeft, is een bezinning met vrucht mogelijk.
Bij de uitvoering van het onderzoek nam inleidster de volgende kernvraag als uitgangspunt: *is het functioneren van de organisatie van de gezinsverzorging afgestemd op het doel?*
Wat is dan dit doel?
Dit doel is door het Ministerie van Maatschappelijk Werk in een definitie vastgelegd (gedeeltelijk overgenomen):

'Gezinsverzorging: de daadwerkelijke, tijdelijke verzorging, zowel van huishoudelijke als van opvoedende aard, welke door speciaal daartoe opgeleide vrouwelijke krachten . . . enz., met het doel een gezond gezinsleven in stand te houden of te herstellen'.
De uitleg, die aan deze definitie wordt gegeven, levert een scala van meningen op. Aan het ene einde de gezinsverzorging als uitsluitend huishoudelijk/technische hulpverlening; aan de andere kant de gezinsverzorging als sociale hulpverlening.
Het is duidelijk, dat deze verschillen in opvatting bij een onderzoek de nodige moeilijkheden gaven.
Om aan deze moeilijkheden te ontkomen gaf mevrouw In 't Veld bij het begin van haar onderzoek aan de definitie een eigen interpretatie, die zo dicht mogelijk de praktijk van het werk benaderde.

Enerzijds sloot zij hierbij aan bij een ontwikkeling in de gezinsverzorging zelf en anderzijds bij de behoeften, die in het gezin liggen.
Twee passages uit de definitie zijn hierbij in het bijzonder van belang:

1) gezinsverzorging is de daadwerkelijke verzorging ter vervanging en voorlichting van de huisvrouw
met het doel:

2) een gezond gezinsleven in stand te houden of te herstellen.
Met het gezin als uitgangspunt bouwt inleidster haar verdere betoog op. Als socioloog onderscheidt zij hierbij drie aspecten van het gezin; deze aspecten zullen, wat betreft de gezinsverzorging afzonderlijk en in combinatie bekeken moeten worden. In het volgende schema trachten wij de bedoelingen van inleidster zo goed mogelijk weer te geven.

Veiligheidshalve zij hierbij opgemerkt, dat de buitencirkel, het laten functioneren van de organisatie omvat en derhalve de basis vormt voor de aspecten omgrensd door de twee binnencirkels.

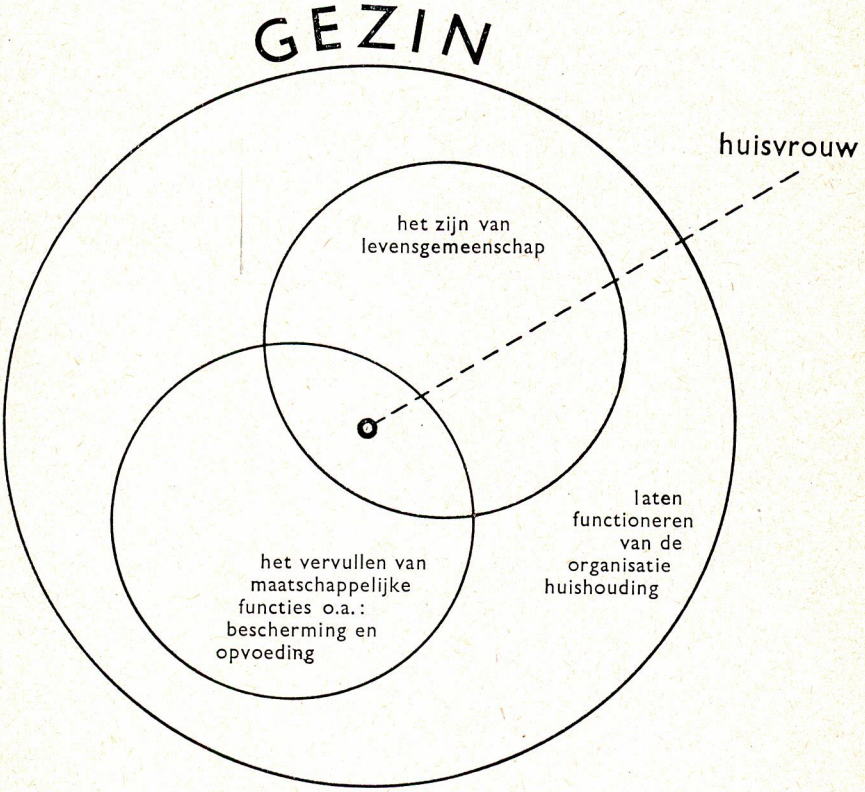

met betrekking tot het eerste punt uit de definitie:
Het gezin kan gezien worden als een kleine organisatie, het moet echter meer dan de organisatie van b.v. een fabriek zijn. Er is een taak tegenover de maatschappij en een taak tegenover het gezin zelf.
In de kleine organisatie, die het gezin vormt, is in de meeste gevallen de huisvrouw

het middelpunt. Valt deze uit, dan ontstaan moeilijkheden in het functioneren van de huishouding (A).
Zijn deze moeilijkheden binnen het gezin niet op te vangen, dan dreigt desorganisatie. Deze desorganisatie kan de oorzaak zijn van gezinsnood. Deze gezinsnood kan echter ook voortkomen uit andere oorzaken dan desorganisatie: b.v. als het gezin tekort schiet in het bieden van 'een prettig thuis' (B).
Bij het niet meer goed functioneren van de huishouding zal het gezin graag hulp aanvaarden, bij voorkeur van een buitenstaander.
Ontstaan moeilijkheden in de sectoren B en C, dan zal het voor een gezin niet eenvoudig zijn hulp te aanvaarden.

met betrekking tot het tweede punt uit de definitie:
De – vanuit de gezinsverzorging – verleende hulp beoogt een gezond gezinsleven in stand te houden of te herstellen. De gezinsverzorging heeft een duidelijke taak (het in stand houden) als de functie, die in het schema met A is aangegeven (tijdelijk) niet goed vervuld kan worden.
Dit behoeft niet te betekenen, dat ook bij noden, die duidelijk hun oorzaak vinden in de andere 'sectoren' (B en C), gezinsverzorgingshulp veel zal kunnen bijdragen tot herstel of instandhouden van een gezond gezinsleven.
Tijdens het onderzoek bleken een drietal duidelijke typen van hulpgevallen te bestaan:

a) het grootste deel (het onderzoek geeft aan ± 80%) wordt gevormd door hulp in die gevallen, waarbij ziekte van de huisvrouw de directe oorzaak vormt tot moeilijkheden in het gezin. (Dreigende desorganisatie, doordat de huishouding niet goed functioneert).

b) dan is er een categorie (in het onderzoek 6–12%), waar desorganisatie bestond – dus de huishouding niet goed functioneerde – voordat hulp werd aangevraagd.
Hierbij doen zich verschillende mogelijkheden voor:

1) de huisvrouw was reeds langer ziek; de door de gezinsverzorgster gegeven hulp kan een directe oplossing van de nood betekenen (hierdoor is er geen verschil meer met a);

2) de huisvrouw kon 'er niet meer tegen op'; geleidelijk aan is zij haar huishouden gaan verwaarlozen; de taak van de gezinsverzorgster kan hier bestaan uit de 'zaak weer op poten' te zetten;

3) de huisvrouw heeft (b.v. door huwelijksproblemen) 'de zaak erbij neergegooid' (waarbij zij b.v. in de ziekte kan 'vluchten'). Hier helpt het 'op poten zetten' niet meer; de oorzaak van de desorganisatie ligt elders.
In dit geval biedt de gezinsverzorging onvoldoende hulp (er zal derhalve een andersoortige hulp (maatschappelijke of medische) aan vooraf moeten gaan);

4) de huisvrouw is onbekwaam; zij heeft b.v. hulp nodig bij budgettering. Hier kan de gezinsverzorging een *bijdrage* leveren tot het herstellen van een gezond gezinsleven (met name een voorlichtende functie).

c) bij het onderzoek bleek, dat bij ongeveer 5% van de gezinnen van een bijna permanente desorganisatie sprake was (het onmaatschappelijke gezin).
De taak van de gezinsverzorging kan hier slechts in het kader van een gesystematiseerde, met andere vormen van hulp gecombineerde aanpak, tot haar recht komen.
Terecht stelt men als consequentie voor het hulpbeleid, dat zo veel mogelijk gezinnen zo goed mogelijk moeten worden geholpen. Dit betekent, dat veelal de keuze binnen

de eerste categorie (a) valt, waarvan dan ook, zoals vermeld, een percentage van 80 bij het onderzoek werd vastgesteld.
In de gevallen onder b en c moet de eigenlijke hulpverlening van buiten de gezinsverzorging komen, terwijl het de gezinsverzorging (o.a. in tijd) zwaar belast.

wat doen de leidsters?
In de praktijk moeten de leidsters tot verschillend gerichte compromissen komen (bij het onderzoek bleek, dat het compromis per leidster verschillend kan zijn). Soms volgen de leidsters tevoren vastgestelde richtlijnen.
Globaal bekeken kan gezegd worden, dat er de neiging is te helpen in die gevallen, waar (dreigende) desorganisatie van de huishouding het belangrijkste probleem is.

organisatievormen:
Tegen de hierboven geschetste achtergrond gaat mevr. In 't Veld in op de aspecten van de organisatie.
Twee vormen kunnen we hierbij onderscheiden:
a) de gezinsverzorging als zelfstandige organisatie;
b) de z.g. 'ingebouwde' gezinsverzorging.
Dit houdt in, dat de gezinsverzorging deel uitmaakt van een instelling, die ook andere taken heeft (zoals Humanitas dus).
Bij de vorm, die we onder b aantreffen, kan het ook zijn, dat de leidster tevens algemeen maatschappelijk werk doet.
Met betrekking tot dit punt gaat inleidster in op het onderzoek van de heer Van Klinken**), die constateerde, dat de combinatie leidster/algemeen maatschappelijk werkster vooral bij de opzet van het werk bepaalde voordelen biedt, terwijl later de nadelen (vooral zeer veel tijd vragend) groter worden.
Bij de gezinsverzorging als zelfstandige organisatie treedt soms het bezwaar op, dat de leidster/maatschappelijk werkster moeilijk doorverwijst en geneigd is verdergaande hulp ook zelf te verlenen.
Een algemeen bezwaar, verbonden aan de combinatie leidster/algemeen maatschappelijk werkster, acht inleidster het feit, dat de gezinsverzorging dienstbaar wordt aan het algemeen maatschappelijk werk. De leidster kan haar hulpverlening verder uitstrekken, dan in het kader van de gezinsverzorging, en wellicht ook door het gezin, bedoeld is.
Een oplossing hiervoor kan zijn (een organisatievorm die Humanitas kent) de gezinsverzorging een eigen plaats te geven binnen het geheel. Ook hierbij kan echter een animositeit tussen leidster en algemeen maatschappelijk werkster optreden. Dit te meer, waar de status van de gezinsverzorging veelal lager geacht wordt.

Een andere vorm, die we in de praktijk tegenkomen, is het aanhaken (inbouwen) van andere functies bij de zelfstandige gezinsverzorging. Als veel voorkomende vorm noemt inleidster de bejaardenverzorging.
In de praktijk blijken hiertegen bezwaren te bestaan; door de tijd die de bejaardenverzorging veelal vergt, kan de gezinsverzorging in de verdrukking komen.
Inleidster kan deze bezwaren onderschrijven; zij is van mening, dat deze combinatie niet geheel doordacht is geschied.
De hulpverlening aan bejaarden gaat soms lijnrecht in tegen de uitgangspunten die men met gezinsverzorging stelt.
Naast enkele algemene bezwaren, die eensdeels voortkomen uit het bejaard-zijn zelf, anderdeels uit de plaats die de bejaarde in onze samenleving inneemt, noemt inleidster enkele specifieke bezwaren voor de gezinsverzorging.
In de eerste plaats valt hierbij te denken aan het feit, dat de hulp aan bejaarden een 'permanente' bijstand betekent. De tijdelijkheid in de hulpverlening (die bij de be-

roepskeuze van de gezinsverzorgster/-helpster vaak een belangrijke plaats inneemt) gaat hiermee verloren.
Ook aan het aantal aanvragen valt moeilijk te voldoen, terwijl de kwaliteit van de hulpverlening onvoldoende geacht moet worden.
Het bejaard-zijn vormt een sociaal vraagstuk, waarop moeilijk een eenzijdig antwoord gegeven kan worden.
Een bezinning op het bejaardenprobleem in zijn totaliteit is nodig. Hierbij zijn o.a. vragen als:
– wat wil de bejaarde zelf?
– wat verwacht hij van het leven?
van groot belang.

bemiddeling:
Een andere vorm van hulpverlening, die zo nu en dan door de gezinsverzorging wordt vervuld, is die van de bemiddeling.
Inleidster ziet hierin wel een logische uitgroei van het werk der gezinsverzorging in het streven ook aan bepaalde categorieën van hulpvragenden hulp te kunnen bieden.
De beste methode, die hierbij naar de mening van inleidster gevolgd kan worden, is de werkwijze, waarbij men een beroep doet op dames, die zich hiervoor speciaal ter beschikking stelden.
Een beroep op famile vormt in de meeste gevallen niet de juiste methode.
Ongetwijfeld zijn aan deze bemiddelingsrol van de gezinsverzorging bezwaren verbonden. Eén hiervan is o.a. het feit, dat de leidster het contact met gezinnen en helpster mist.

de organisatie:
Bij het onderzoek werden niet alleen leidsters doch ook bestuursleden geïnterviewd.
Hierbij deed mevr. In 't Veld de ervaring op, dat over het algemeen de besturen slecht op de hoogte zijn van de praktijk van het werk.
Bezwaarlijk acht zij ook, dat de keuze van de meeste bestuursleden bepaald is door het feit, dat zij een groep uit de bevolking vertegenwoordigen. Hierdoor is niet de waarborg gegeven, dat de kennis, die voor het oplossen van bepaalde vraagstukken binnen de gezinsverzorging nodig is, ook inderdaad aanwezig is.
Het behoeft bij de huidige samenstelling van vele besturen geen betoog, dat een consequent hulpbeleid veelal ontbreekt, terwijl juist het bestuur hierbij leiding moet geven.

hoeveel krachten per leidster?
Uit het eerder genoemde onderzoek van de heer Van Klinken**) is duidelijk geworden, dat er grote verschillen bestaan in het aantal krachten en het aantal hulpgevallen per leidster.
Uit het eigen onderzoek van inleidster vielen ook duidelijke verschillen te constateren met betrekking tot de administratieve taak van de leidsters.
Een ander door mevr. In 't Veld geconstateerd verschil houdt verband met organisatieprincipes, als een taakverdeling tussen twee leidsters nodig is.
Twee principes zijn hierbij in de praktijk te herkennen:
1) de territoriale verdeling;
2) de functionele verdeling.
Bij de functionele verdeling denkt men veelal aan een splitsing van het werk van gezinsverzorgsters en gezinshelpsters.
Als dit betekent, dat ook de bejaardenzorg bij één van de categorieën wordt ingedeeld, dan gelden dezelfde bezwaren, die eerder werden genoemd.

de leidster:
Bij behandeling van dit onderwerp kan men zich de vraag stellen, of de leidster – zoals de subsidieregeling als eis voor volledige subsidie stelt – inderdaad een maatschappelijk werkster moet zijn. In de praktijk blijkt dit veelal niet het geval.
Bij het onderzoek, waarbij zowel beroepskrachten als vrijwillige leidsters betrokken waren, viel moeilijk te bepalen door wie het werk het best verricht werd. Een functieanalyse zou nodig zijn om een duidelijk inzicht te krijgen.
Enkele voorlopige conclusies zijn hierbij wel te trekken:
– Een leidster moet, na het – meestal eerste – bezoek aan het gezin, een diagnose kunnen stellen; kunnen constateren waarom en hoe lang hulp verleend moet worden. Een zekere praktisch-psychologische en medische kennis is hiervoor vereist.
Gesteld kan worden, dat de opgeleid maatschappelijk werkster wat dit betreft de beste voorbereiding heeft, alhoewel haar opleiding niet helemaal op deze biezondere taak is gericht.
– Op grond van haar diagnose moet de leidster kunnen bepalen, welk hulpverleningsgeval zij voorrang dient te geven en wie het beste in dit gezin kan worden geplaatst. Naast de eerder gestelde eisen mag van de leidster worden verwacht, dat zij naast huishoudelijk inzicht ook financieel inzicht moet hebben en relaties moet kunnen opbouwen. Het kunnen leggen van contacten (o.a. met artsen) is belangrijk.
Duidelijk zal zijn, dat een opleiding hierbij een belangrijke steun kan betekenen (de vrijwillige leidster blijkt vaak slecht toegerust) en dat – zoals reeds gesteld – de opleiding van de maatschappelijk werkster hiervoor bepaalde waarborgen schept. Onmisbaar acht inleidster deze opleiding echter niet.
Mevr. In 't Veld is van mening, dat de gezinsverzorging steeds meer een eigen karakter krijgt, waardoor een specifieke opleiding tot het beroep van leidster aanbeveling verdient.
O.a. valt hierbij te denken aan een specialisatie op de opleiding tot maatschappelijk werkster; ook een andere mogelijkheid – b.v. via het nijverheidsonderwijs – zal overwogen kunnen worden.
Samenvattend stelt inleidster vast, dat de gezinsverzorging zich dient te bezinnen op
– het hulpbeleid in verband met de afbakening van de grenzen met het maatschappelijk werk;
– de personeelspolitiek;
– de organisatie;
– de eisen die aan een leidster gesteld moeten worden; en
– de bejaardenverzorging.

J. T.

*) Rapport van een onderzoek naar de gezinsverzorging, dr. H. M. in 't Veld-Langeveld (juni 1961).

**) Gezinsverzorging en maatschappelijk werk, dr. J. van Klinken, Diaconaal Correspondentieblad voor de Gereformeerde Kerken in Nederland (november 1960).